Міністерство соціальної політики,
сім'ї та єдності України

ПРОПОЗИЦІЇ

Коаліції організацій, що опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України,
до проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання обліку внутрішньо переміщених осіб»

На офіційному вебсайті Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України оприлюднено для громадського обговорення проєкт постанови Кабінету Міністрів України "Деякі питання обліку внутрішньо переміщених осіб" (далі - проєкт постанови), розроблений на виконання Закону України від 1 липня 2026 року № 4924-IX "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" (далі - Закон). Проєктом постанови передбачено викладення в новій редакції Порядку обліку внутрішньо переміщених осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 (далі - Порядок), а також внесення змін до низки інших актів Кабінету Міністрів України.

Коаліція організацій, що опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України (далі - Коаліція), підтримує необхідність приведення порядку обліку внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО) у відповідність до Закону. Водночас за результатами аналізу проєкту постанови встановлено, що окремі його положення **не забезпечують правової визначеності в перехідний період, не узгоджуються з окремими нормами Закону та створюють ризики безпідставного зняття з обліку ВПО і пов'язаних із цим гарантій**.

Пропозиції Коаліції викладено в порівняльній таблиці, що додається. Нижче наводиться обґрунтування основних із них.

1. Щодо відсутності підзаконного регулювання після набрання чинності Законом

Закон опубліковано 22 липня 2026 року. Відповідно до пункту 1 розділу VIII "Прикінцеві та перехідні положення" він **набрав чинності 22 жовтня 2026 року**. Пунктом 5 зазначеного розділу Кабінет Міністрів України зобов'язаний протягом трьох місяців з дня, наступного за днем опублікування Закону, прийняти нормативно-правові акти, необхідні для його реалізації, та привести власні акти у відповідність із Законом.

Визначений Законом строк сплив, однак **станом на 30 жовтня жодного нормативно-правового акта на виконання Закону не прийнято**. Водночас

Закон відсилає до актів Кабінету Міністрів України з низки ключових питань, зокрема: порядку обліку ВПО (частина дев'ята статті 6), порядку функціонування Єдиної інформаційної бази даних про ВПО (частина п'ята статті 7), порядку повідомлення про зміну місця проживання (частина друга статті 9), порядку зняття з обліку та встановлення факту відновлення умов для повернення (частина третя статті 10), переліку обґрунтованих причин перебування за межами України (пункт 2 частини другої статті 10), порядку оцінювання потреб (частина третя статті 22), а також розміру, порядку і тривалості виплати допомоги на проживання (частина четверта статті 22).

На практиці взяття на облік та видача довідок продовжують здійснюватися відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509. Зазначене зумовлює необхідність чіткого врегулювання перехідного періоду таким чином, щоб забезпечити безперервність обліку та не допустити обмеження прав осіб, взятих на облік після 22 жовтня 2026 року.

2. Щодо чинності довідок про взяття на облік ВПО

Пунктом 2 проєкту постанови передбачено, що до початку функціонування Єдиної інформаційної бази даних про ВПО документом, який підтверджує взяття особи на облік, є довідка, видана відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 509. Водночас зміни до понад двадцяти актів Кабінету Міністрів України, що регулюють надання допомоги на проживання, житла для тимчасового проживання, компенсацій, пільг, соціальних послуг та стипендій, передбачають визнання **виключно довідок, "виданих до 22 жовтня 2026 р."**, або витягу з Єдиної інформаційної бази даних про ВПО.

Наведене свідчить про внутрішню неузгодженість положень проєкту постанови. Отримання витягу є неможливим до приведення Єдиної інформаційної бази даних про ВПО у відповідність до Закону, а довідка, видана після 22 жовтня 2026 року, не прийматиметься для цілей відповідних порядків. Як наслідок, **особи, взяті на облік після набрання чинності Законом, будуть фактично позбавлені документа, необхідного для реалізації їхніх прав**, що насамперед стосується осіб, які евакуюються з прифронтових територій.

Слід також зазначити, що пункт 4 розділу VIII Закону гарантує чинність довідок, виданих до набрання ним чинності, проте не містить заборони щодо визнання довідок, виданих після цієї дати в перехідний період. З огляду на викладене пропонується:

- передбачити, що довідка про взяття на облік ВПО, видана як до, так і після 22 жовтня 2026 року, є чинною, не потребує заміни та приймається в усіх випадках, коли законодавством передбачено подання витягу з Єдиної інформаційної бази даних про ВПО;
- виключити слова "виданої до 22 жовтня 2026 р." з усіх актів Кабінету Міністрів України, до яких вносяться зміни;
- визначити тривалість перехідного періоду не календарною датою, а фактом приведення Єдиної інформаційної бази даних про ВПО у відповідність до вимог Закону.

3. Щодо верифікації відомостей Єдиної інформаційної бази даних про ВПО

Проєктом постанови передбачено проведення протягом 90 днів з дати початку функціонування Єдиної інформаційної бази даних про ВПО верифікації

відомостей про всіх облікованих осіб “на предмет наявності підстав для взяття на облік”. Такий підхід **за своєю суттю зводиться до повторного взяття на облік усіх ВПО**, що Законом не передбачено.

Частиною другою статті 10 Закону встановлено вичерпний перелік підстав для зняття особи з обліку без її заяви, до якого не належить невідповідність або неповнота відомостей у базі даних. Відповідно до частини першої статті 6 Закону взяття на облік та зняття з обліку є адміністративними актами у розумінні Закону України «Про адміністративну процедуру», а отже, рішення має прийматися щодо конкретної особи, бути вмотивованим та ухвалюватися з дотриманням права особи бути вислуханою. Крім того, абзацом другим частини шостої статті 6 Закону визначено, що факт проживання на території, з якої здійснено переміщення, не потребує повторного підтвердження для осіб, які вже були взяті на облік.

Окремої уваги потребує становище осіб, взятих на облік до 24 лютого 2022 року, відомості про яких у базі даних можуть бути неповними. **Неповнота відомостей, що формуються органами державної влади, не може бути підставою для зняття ВПО з обліку.** З огляду на викладене пропонується закріпити, що:

- результати верифікації є виключно підставою для **розгляду** питання про зняття особи з обліку в загальному порядку;
- особа завчасно повідомляється про такий розгляд та має право протягом 20 робочих днів подати пояснення, документи або інші докази;
- зняття з обліку без прийняття індивідуального вмотивованого рішення не допускається;
- відсутні відомості актуалізуються уповноваженим органом шляхом електронної інформаційної взаємодії або за зверненням особи без повторного підтвердження факту переміщення.

4. Щодо застосування окремих підстав для зняття з обліку

Застосування двох підстав для зняття з обліку без заяви особи Закон пов’язує з прийняттям актів Кабінету Міністрів України, які на цей час відсутні:

- **відновлення умов для безпечного, добровільного та гідного повернення до покинутого місця проживання** (пункт 5 частини другої статті 10 Закону): порядок встановлення відповідного факту визначається Кабінетом Міністрів України згідно з частиною третьою статті 10 Закону;
- **перебування за межами України понад 90 днів поспіль або понад 180 днів сукупно протягом року** (пункт 2 частини другої статті 10 Закону): перелік обґрунтованих причин та граничні строки такого перебування визначаються Кабінетом Міністрів України.

За відсутності зазначених актів застосування цих підстав здійснюватиметься на власний розсуд уповноважених органів, що суперечить принципу правової визначеності та створює ризик неоднакової практики. З огляду на це пропонується прямо передбачити, що **до набрання чинності відповідними актами Кабінету Міністрів України зняття з обліку з цих підстав не здійснюється**.

Крім того, пропонується доповнити проєкт постанови пунктом, яким доручити розробити в тримісячний строк усі нормативно-правові акти, передбачені Законом, із зазначенням їх переліку та відповідних норм Закону.

5. Щодо дітей, народжених після переміщення батьків

Відповідно до частини п'ятої статті 6 Закону дитина, яка народилася у батьків, обидва чи один з яких є ВПО, після їх переміщення, не вважається ВПО. Проєкт постанови відтворює зазначене положення, однак **не визначає правового становища дітей, які народилися після переміщення батьків та були взяті на облік як ВПО до 22 жовтня 2026 року** відповідно до законодавства, чинного на момент взяття на облік. На таких дітей призначалася допомога на проживання, а їх облік враховувався під час участі сімей у житлових програмах.

Відсутність відповідного регулювання створює ризик зняття таких дітей з обліку, зокрема за результатами верифікації. Коаліція вважає такий підхід неприпустимим з огляду на таке:

1) **Закони не мають зворотної дії в часі**, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (стаття 58 Конституції України; Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99). Частина п'ята статті 6 Закону регулює взяття на облік і, відповідно, застосовується до правовідносин, що виникли після набрання Законом чинності.
2) **Частина друга статті 10 Закону не передбачає такої підстави для зняття з обліку, як народження дитини після переміщення батьків.** Зазначений перелік є вичерпним, а тому зняття дитини з обліку з цієї підстави суперечитиме Закону.
3) Діти зареєстровані як ВПО на законних підставах, а сім'ї мали обґрунтовані очікування щодо його збереження. Зняття з реєстрації призведе до припинення виплати допомоги на проживання та може вплинути на обсяг підтримки сімей у межах житлових програм.

З огляду на викладене пропонується закріпити, що **дитина, яка на момент набрання чинності Законом була взята на облік як ВПО, вважається такою незалежно від того, народилася вона до чи після переміщення батьків**.

Щодо дітей, народжених після 22 жовтня 2026 року, слід зазначити наступне. Такі діти не обліковуються як ВПО, проте відповідно до другого речення частини п'ятої статті 6 Закону **держава забезпечує підтримку ВПО з урахуванням факту народження дитини після їх переміщення**. Пропонується визначити механізм такої підтримки в актах Кабінету Міністрів України, що підлягають прийняттю на виконання Закону, зокрема щодо врахування дитини як члена сім'ї ВПО під час призначення допомоги на проживання, надання житла для тимчасового проживання та участі в житлових програмах. Інше рішення призведе до різного обсягу підтримки дітей в одній сім'ї за однакових потреб.

Також потребує врегулювання становище дітей, які народилися до 22 жовтня 2026 року, проте не були своєчасно взяті на облік, зокрема у зв'язку із затримками з державною реєстрацією народження. **Пропонується передбачити можливість взяття таких дітей на облік у перехідний період, зокрема до набрання чинності Постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання обліку внутрішньо переміщених осіб" у новій редакції.**

6. Щодо підстав для взяття на облік

Проєкт постанови містить загальне визначення підстав для взяття на облік та не враховує низки ситуацій, які на практиці найчастіше стають причиною відмов. Пропонується в пункті 3 Порядку визначити категорії осіб, які мають право на взяття на облік, зокрема:

- осіб, які проходили військову службу або здобували формальну освіту, якщо в населеному пункті, в якому вони проживали раніше, виникли обставини, передбачені частиною третьою статті 6 Закону (частина четверта статті 6 Закону);
- здобувачів освіти після зняття із задекларованого або зареєстрованого місця проживання в гуртожитку;
- осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі;
- осіб, які на момент виникнення відповідних обставин перебували за межами України та після в'їзду в Україну не можуть повернутися до свого місця проживання;
- осіб, житлове приміщення яких знищене або пошкоджене до стану, непридатного для проживання, що підтверджується відомостями Реєстру пошкодженого та знищеного майна або актом обстеження.

Чітке визначення зазначених категорій сприятиме однаковому застосуванню Порядку та зменшенню кількості адміністративних і судових спорів. Крім того, пропонується передбачити можливість зазначення як місця проживання адрес закладів охорони здоров'я, закладів соціального захисту, місць тимчасового проживання ВПО, а також садових і дачних будинків, у яких особа фактично проживає.

7. Щодо процедурних гарантій

Хоча Закон відносить рішення про взяття на облік та зняття з обліку до адміністративних актів, проєкт постанови не відтворює в Порядку основних вимог Закону України "Про адміністративну процедуру". Оскільки уповноважені органи безпосередньо застосовують саме Порядок, відсутність у ньому відповідних норм ускладнить забезпечення процедурних гарантій на практиці.

Пропонується доповнити Порядок пунктом 21-1, яким передбачити:

- обов'язковість мотивувальної частини рішення про відмову у взятті на облік або про зняття з обліку з посиланням на конкретну норму законодавства;
- доведення рішення до відома особи не пізніше трьох робочих днів з дня його прийняття у спосіб, зазначений у заяві;
- строки та порядок адміністративного і судового оскарження рішення, а також зупинення його дії на час розгляду скарги за клопотанням особи.

Крім того, пропонується визначити строк розгляду заяви про взяття на облік у 15 робочих днях, передбачити можливість подання заяв через центри надання адміністративних послуг та виключити вимогу щодо подання заяви про зняття з обліку виключно особисто.

8. Щодо доступу до відомостей та витягу з Єдиної інформаційної бази даних про ВПО

Частиною третьою статті 7 Закону гарантовано право ВПО на безоплатний доступ до будь-якої інформації про неї, що міститься в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО. Пропонується забезпечити реалізацію цього права через Портал

Дія, у тому числі шляхом відображення в мобільному застосунку Дія відомостей про всіх облікованих ВПО, а також затвердити форму витягу окремим додатком до Порядку.

Крім того, пропонується передбачити право особи, знятої з обліку, на отримання **витягу із зазначенням адрес та періодів перебування на обліку**. Такий документ необхідний для підтвердження тривалості перебування на обліку у випадках, передбачених законодавством, зокрема в житлових програмах, а також для звернення до міжнародних механізмів компенсації шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації.

Для забезпечення однакового застосування нових правил пропонується доручити Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України разом із заінтересованими органами не пізніше ніж за 30 днів до початку функціонування оновленої бази даних забезпечити надання методичних роз'яснень уповноваженим органам, центрам надання адміністративних послуг і територіальним органам Пенсійного фонду України та проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії для ВПО.

З огляду на викладене, проєкт постанови в чинній редакції **не забезпечує правової визначеності у перехідний період та створює ризики безпідставного зняття з обліку ВПО**, зокрема дітей та осіб, відомості про яких у базі даних є неповними. Запропоновані Коаліцією зміни спрямовані на забезпечення безперервності обліку та збереження гарантій, передбачених Законом.

Просимо врахувати пропозиції Коаліції, викладені в порівняльній таблиці, що додається, та залучити її представників до подальшого доопрацювання проєкту постанови.

Додаток: порівняльна таблиця до проєкту постанови Кабінету Міністрів України "Деякі питання обліку внутрішньо переміщених осіб".

29 жовтня 2026 року

Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»
Кримська правозахисна група
БО БФ «Стабілізейшен Суппорт Сервісез»
БФ «Схід SOS»
ГО «Донбас СОС»
ГО «Розуміння кризи»
БО БФ «Право на захист»
ГО «КримSOS»
Центр прав людини ZMINA